

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksen ja asiakasmäärän lakisääteinen rajaaminen on kannatettavaa ja välttämätöntä, että sosiaalityön on laadukasta ja asiakkaiden oikeusturva toteutuu. On erittäin hyvä, että asiakasmitoituksella pyritään turvaamaan sosiaalityöntekijöiden työn edellytykset sekä helpottamaan työn kuormittavuutta. Näin pystytään vaikuttamaan työn laatuun, sisältöön ja vaikuttavuuteen. Esitetty määrä on edelleen korkea, eikä vastaa lastensuojelun toimintaedellytyksiä ja laatua tarkastelleen selvitysryhmän (2019) kohtuulliseksi katsomaa asiakasmäärä, joka oli 25 lasta / sosiaalityöntekijä ja joka asiakasmäärä on nostettu esiin myös lastensuojelun laatusuosituksissa (2019). Huomioitava on myös se, että asiakkaat ovat vaatavuudeltaan erilaisia, myös ajankäyttötarpeiltaan.

Asiakasmitoituksen lisäksi täytyy myös selkeästi olla kirjoitettuna sosiaalityöntekijän velvoitteet sekä mahdollistaa aika velvoitteiden hoitamiseen, että lasten oikeus omaan sosiaalityöntekijään ja yhteistyöhön mahdollistuu. Sijahuollon sosiaalityöntekijällä on oltava aikaa tavata lasta ja hänen perhettään, tehdä arviointia ja päätöksiä koko sijaishuollon ajan. Eryyisen merkittävä vaikutus on sosiaalityöntekijän pysyvyydellä sekä suhteella. Sosiaalityöntekijöillä on oltava aikaa tehdä myös sijaishuollon palveluita tuottavan yksikön kanssa kiinteää yhteistyötä lapsen asioissa, että saataisiin aikaa vaikuttavuutta ja lapsen kuntoutuminen, kotiutuminen ja perheen jälleenyhdistyminen. Yhteistyön olisi vaikuttavuuden aikaansaamiseksi lisäännyttävä sekä myös syvennyttävä asiakastyön ja hoidon näkökulmasta. EHO- jaksojen aikana tiiviin yhteistyön ja sosiaalityöntekijän vahvan mukana olon tarve korostuvat erityisesti, koska tämä myös osaltaan mahdollistaisi paremmin jakson jälkeisen ajan sekä asiakaan hoidon tarpeen suunnittelun. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoituksesta säättäminen ole siis yksin riittävä toimenpide. Lain perusteluissa esitetty tavoite, että asiakasmitoituksella pyritään takaamaan, että sosiaalityöntekijällä on aikaa paneutua lasten ja nuorten tarpeisiin ja tunnistaa nykyistä tarpeet nykyistä aiemmin sekä etsiä niihin parhaiten vastaavien keinoja ja palveluita, on oikea.

Asiakasmitoitus ei yksin takaa lastensuojelulaissa säädettyjen tehtävien toteutumista, koska asiakkaiden haasteet ovat monimutkaistuneet ja sijaishuollossa olevien asiakkaiden määrät ovat kasvussa. Huomioon otettavaa on myös sosiaalityöntekijöiden ajankäyttövaatimus hallinnollisiin ja juridisiin tehtäviin sekä verkostotyöskentelyyn. Mitoitusta on arvioitava jatkossa ja sitä on tarpeen mukaan alennettava, mikäli mitoitus halutaan asettaa tasolle, joka mahdollistaa laaja-alaisen sosiaalityön vaatiman ajan. Ajankäytössä on myös huomioitava jatkossa rajoituspäätösten tekemistä koskevat sosiaalityöntekijän velvoitteet, jotka osaltaan vaativat aikaa.

Suuri ongelma on sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja erityisen vaikea tavoitettavuus, jotka tekijät haittaavat laadukkaan ja lainmukaisen lastensuojelutyön toteutusta niin kunnissa kuin yksityisissä laitoksissa. Laitosten kannalta on erityisen huolestuttavaa se, että aina ei ole tiedossa muutostilannetta tai sitä kuka toimii lapsen sosiaalityöntekijänä sosiaalityöntekijän vaihduttua. Näin voi olla jopa pitkiä aikoja, joka johtuu sosiaalityöntekijöiden vaikeasta saatavuudesta ja jatkuvasti avoimena olevista rekrytoinneista. Lastensuojelun laatu kärsii tästä ja asioita jää hoitamatta. Lakisääteinen mitoitus ei paranna tilannetta, ellei alan työvoiman saatavuus parane, työhön sitoutuminen ja työssä viihtyvyys lisääny. Lastensuojelun kenttä ei tällä hetkellä ole rekrytoinnin näkökulmasta vetovoimainen ja tähän asiaan on kiinnitettävä huomioita.

Esitetty muutos on rajoitettu koskemaan ainoastaan alle 18-vuotiaiden lasten asioita hoitavia sosiaalityöntekijöitä, unohtaen kokonaan jälkihuollon työntekijät. Jälkihuolto on osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, joka tukee ja varmentaa sijaishuollon vaikuttavuutta. Jälkihuollon jättäminen asiakasmitoituksen ulkopuolelle on väärin, koska hyvin toimiva jälkihuolto tukee nuoren itsenäistymistä, oman paikan löytymistä yhteiskunnassa ja estää syrjäytymistä sekä aikuissosiaalipalveluiden tarvetta, joiden kustannukset ovat korkeita yhteiskunnalle.

Mitoituksen muuttuessa valtiovallan on varatta muutoksen toteuttamiseen riittävät taloudelliset resurssit.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

Hallituksen esitys selkiyttää viranomaistyötä sekä kansainvälisissä tilanteissa lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuuta.

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Ehdotettu sääntely on perusteltu ja selkeä. On hyvä, että laissa määritellään lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulo. Lapsen lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarpeen selvittely tulee arvioida yhdessä lapsen ja hänen läheistensä kanssa ja palvelutarpeet tulee määrittellä asiakeskeisesti. Palvelutarpeen arvioinnin parantaminen on tarpeen lastensuojelussa, jotta oikea sijoituspaikka ja kuntoutus voidaan toteuttaa. Lastensuojelussa on tärkeää, että palvelut toteutetaan lapsen ja hänen perhetilanteidensa mukaisesti yksilöllisesti. Palvelutarpeen arviointi vahvistaa lapsen

edun toteutumista sekä oikea-aikaisen ja oikeasisältöisen palvelun turvaamista lapselle. On tärkeää, että sääntelyssä on huomioitu tehdä mahdollisimman kattava palvelutarpeen arviointi yhtityössä lapsen ja perheen sekä muiden toimijoiden kanssa, huomioiden myös moniammatillisuus silloin, kun lapsella ja perheellä on useita eri palveluita.

On perusteltua, että asiakkuuden alkaminen ja päättyminen on määritelty selkeästi. Tämä selkiyttää lapsen tilannetta ja työn suunnitelmallisuutta, joka on tärkeää myös asiakkaiden oikeusturvan kannalta. Asiakkuuden päättymisen säätäminen sekä päätöksen kirjaaminen lasta koskeviin asiakirjoihin, selkiyttää tilannetta, lisää kaikkien osapuolten tietoisuutta palveluista. On hyvä, että asiakas saa päätöksen lastensuojeluasiakkuuden päättymisestä, joka selkiyttää tilanteen ymmärtämistä.

Hallituksen esityksessä 36§, 4 momentin 6.kohdassa todetaan: Sen lisäksi mitä 15 §:ssä ja terveydenhuoltolain 69 §:ssä säädetään, avohuollon tukitoimien arvioinnin yhteydessä lapsen terveydentila on tutkittava, jos terveydentilaa ei ole ollut mahdollista tutkia aikaisemmin tai muusta syystä ei ole käytettävissä riittäviä tietoja lapsen avohuollon palvelujen järjestämiseksi tai se on muusta syystä tarpeellista.

Yllä mainitussa kohdassa, jossa todetaan, että avohuollon tukitoimien arvioinnin yhteydessä lapsen terveydentila on tutkittava, tulisi olla maininta, ettei lapsen terveydentilaa tarvitse tutkia, mikäli se on ilmeisen tarpeetonta. Muutoin tämä johtaa lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten rutiininomaiseen terveydentilan tutkimiseen, vaikka lastensuojelulliset huolet liittyisivät johonkin aivan muuhun tematiikkaan, eikä terveydentilan tutkimiselle olisi mitään tarkoituksenmukaisia perusteita.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

Tehostetuille avohuollon tukitoimille asetettu määräaikaisuus ei ole perusteltua ja tarkoituksenmukaista. Tiukkaan määritelty aikaraja voi estää lapsen yksilöllisen tuen, lapsen tarvitsemalla tavalla ja aikajänteellä. Tuen tarve tulee aina arvioida tapauskohtaisesti. Tuen tarvetta tulee arvioida säännöllisesti.

Avohuollon tehostetun tukitoimen kohdalla säännöskohtaisissa perusteluissa mainitaan mm. terveyspalvelut sekä koulun palvelut, antaen ymmärtää, että nämä olisivat terveydenhuollon/sivistystoimen tuottamia palveluita osana avohuollon tehostettua tukitoimea. Kuitenkaan varsinaisessa pykälätekstissä ei mainita mitään eri tahojen osallistumisesta tehostetun tukitoimen toteuttamiseen. Käytännössä sosiaalityöntekijällä ei ole mahdollisuutta päättää kotiin annettavista terveyspalveluista tai koulun tuesta, jolloin on hyvin vaikea ymmärtää, miten tehostettu avohuollon tukitoimi eroaisi esimerkiksi hyvin intensiivisestä perhetyöstä tai kotiin tuotavasta perhekuntoutuksesta, jossa moniammatillisuus toteutuu palveluntarjoajan toimesta. Jos ko. pykälällä aidosti pyritään hakemaan eri hallintokuntien yhteistä palvelua, tulisi veloitteet siihen

kirjoittaa auki lakipykälään. Nykyisessä muodossa tehostettu avohuollon tukitoimi jää sisällöltään varsin tyhjäksi, ja herättää pikemminkin hämmennystä, kuin ohjaa palveluita.

Kotona toteutettavien avohuollon tukitoimien vahvistaminen on kannatettava, mutta vaatii konkretiaa toteutuakseen käytännössä. Pykälä ei velvoita muiden hallintokuntien toimijoita. Esim. terveydenhuollon palvelujen saamisessa on lapsen ja perheen kannalta usein kestäättömiä viiveitä, joten oikea-aikaisuus, ei ilman velvoitteita, tule täyttymään. Säännös kaipaa yksiselitteistä tekstiä ja velvoittavuutta, jotta avohuollon palvelut kehittyisivät aidosti ja lastensuojelu saa tarvittavan tuen.

Ennaltaehkäisevät ja kevyemmät palvelut eivät tällä hetkellä toimi suunnitellulla tavalla lainsäädännöllisestä ohjauksesta huolimatta. Avohuollon tukitoimilla ei nykyisin kyetä ehkäisemään lapsen hoidon ja tuen järjestämistä kodin ulkopuolella. Avohuollon tukitoimille on määrättävä tavoitteet, intensiteetti ja kesto.

Erytisen tärkeätä on huomioida, että puuteet esimerkiksi terveydenhuollon palveluiden saatavuudessa, eivät saa johtaa sijaishuollon palveluiden käyttöön lapsen oirehtiessa esim. psyykkisesti. Vaativa sijaishuolto ei voi korvata psykiatrasta hoitoa tai mm. vammaispalvelulain mukaisia palveluita. Terveydenhuollon järjestämisvastuuta ei voi sysätä lastensuojelulle.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Säännöskohtaisissa perusteluissa on avattu vaativan sijaishuollon määritelmän sisältöä ja tarkoitusta. Vaativan sijaishuollon sisältö näyttää lapsen tarpeiden näkökulmasta tarkasteltuna tarkoituksenmukaiselta. Vaativa sijaishuolto on lastensuojelupalvelu, eikä sillä voitaisi korvata esimerkiksi psykiatrasta osastohoitoa tai vammaispalvelulain mukaisia palveluita. Vaativan sijaishuollon määrittely on hyvä ja kannatettava lisäys lastensuojelulakiin.

Esityksessä tulee täsmentää, minkälaista tehostettua erityisosaamista ja millä tavoin koulutettua henkilöstöä sijaishuoltopaikalla konkreettisesti tulisi olla, jotta se voi vastata vaativan sijaishuollon järjestämisestä. On myös määriteltävä, miten turvataan laaja-alainen osaaminen erikoistuneissa yksiköissä, esimerkiksi, kun lapsella on vakava neuropsykiatrinen tai päihdeoireilu. Lisäksi tulee tarkentaa, mikä on riittävä määrä erityisosaamista henkilöstöllä ja mitä konkreettisesti tarkoittaa olla käytettävissä.

Laissa pitäisi määritellä erilaiset sijaishuoltotyypit ja -paikat esim. perustason sijaishuolto, kuten nyt on tehty vaativan sijaishuollon osalta. Nyt tämä määrittely on tehty kilpailutuksissa.

49 b §:ssä Vieroitushoidon ja kuntoutuksen päätöksenteko ja ajallinen kesto säädetty epäselvästi sen osalta, mitä kuntoutuksen aikamäärettä sääntelyssä tarkoitetaan. Hallituksen esityksessä on päihdehoidon kuntoutuksen 49 b §, 2.mom, ehdotuksessa kaksi eri aikamäärettä. Hallituksen esityksessä todetaan (s.226) todetaan: Päätöstä voidaan jatkaa enintään 60 päivää, jos kuntoutuksen jatkaminen arvioidaan välttämättömäksi päihteistä irtautumiseen ja 49 a §:ssä säädetty edellytykset ovat edelleen voimassa. Lisäksi hallituksen esityksessä (s.272–273) todetaan: Päätöstä voidaan jatkaa enintään 30 päivää jos kuntoutuksen jatkaminen arvioidaan välttämättömäksi päihteistä irtautumiseen ja 49 a §:ssä säädetty edellytykset ovat edelleen voimassa. Hallituksen esityksessä on virhe päihdekuntoutuksen kestoä koskevassa kohdassa.

Esitykseen kirjatut määräajat eivät ole loogisia suhteessa päihdekatkaisun ja -kuntoutuksen asiakkaiden tarpeisiin. Lastensuojelun vaativan tason päihdekatkaisupalveluja ja -kuntoutusta tarvitsevilla lapsilla on erittäin monimuotoisia ja vakavia päihdeongelmia, joihin vaikuttaminen esitetyissä aikarajoissa on varsin haastavaa. Näihin yksiköihin tulevilla lapsilla on kuitenkin todennäköisesti pitkä päihdehistoria takanaan. Lakiin kirjoitetut aikamäärät eivät tue pitkäjatkoista kuntouttavaa ja pysäyttävää päihdehoitoa.

Lastensuojelupalvelujen tulee perustua aina lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sekä turvata lapselle jatkuva ja vaikuttava tuki, samoin hänen perheelleen. Vaikuttavuus perustuu lapsen kanssa rakennettuun luottamukselliseen suhteeseen, joka katkeaa aina sijaishuoltopaikkaa vaihdettaessa. Lapsella on oikeus pysyviin ihmissuhteisiin sijaishuollossa ja hallitus on myös esittänyt tavoitteen ehkäistä lapsen tarpeettomia sijaishuollon muutoksia.

Lakiehdotus ei myöskään vastaa hallituksen esityksen perustelutekstiä päihdekuntoutuksen tuen tarpeesta. Perustelutekstissä todetaan että, riski päihdekäyttöön ja -kierteeseen on merkittävä ensimmäisen 3–6 kuukauden aikana käytön lopettamisen jälkeen. Kuntoutuksessa opeteltavien sosiaalisten ja psyykkisten taitojen vakiinnuttaminen edellyttää riittävän pitkää aikaa. Lakiehdotuksen mukainen aikaraja päihdehoidon päihdekuntoutuksen päätöksenteon keston rajaamista ei ole muilta osin perusteltua.

Huolta herättää hallituksen esityksen 49 a §:n 2 momentti c-kohta, miten lapsen sijaishuolto toteutetaan päihdekuntoutuksen määräajan ylittämisen jälkeen tilanteissa, jos lapsen päihdekuntoutuminen on kesken? Aikuisen päihdehoidossa ei määritellä aikarajoja, vaan hoidon kesto perustuu kuntoutuksen tarpeen arvioon. Miksi lasten oikeutta päihdekuntoutukseen rajataan alaikäisen osalta, toisin kuin aikuisten osalta. Lapsella on oikeus sosiaalihuoltolain mukaiseen oikea-aikaiseen, yhdenvertaiseen, hänen tarpeitaan vastaavaan ja lapsen edun mukaisiin palveluihin sijaishuollossa. Sosiaalityöntekijälle tulisi taata moniammatillisen asiantuntemuksen tuki lapsen tilannetta arvioitaessa sekä päihdekuntoutuspäätöstä ja sen jatkopäätöstä tehtäessä. Huomioitavaa on, että lapsen päihdekuntoutuminen etenee yksilöllisesti ja tutkitun tiedon perusteella voi mahdollisesti vaatia pidempää jaksoa kuin hallitus on lakiehdotuksessa rajannut. Lastensuojelutyöskentelyn perustana tulee olla palvelun mukautuminen lapsen muuttuviin tarpeisiin, eikä asiakkaan siirtäminen palvelusta toiseen tilanteen muuttuessa. Ajan tulee olla riittävän pitkä, opeteltavien sosiaalisten ja psyykkisten taitojen vakiinnuttamiseen.

Mikäli päihdekuntoutuksen osalta on tarpeen määritellä määräaikoja, ne voisivat olla erityisen huolenpidon jaksoon määriteltyjä aikamääreitä. Vaihtoehtona voisi olla se, että päihdekuntoutus integroitaisiin sijaishuoltoon ja se toteutettaisiin lapsen yksilöllisen tarpeen mukaisesti viranhaltijapäätöksenä 30 päivän jaksoissa.

Epäselväksi jää, että miten päihdeongelman hoitamiseen tarvittava lääketieteellinen osaaminen toteutuu / varmentuu vieroitus- ja kuntoutusjaksojen aikana.

Säännöskohtaisissa perusteluissa palvelun integraation kehittämistä muiden palveluiden kanssa ja käytännön organisoimista ei voida säilyttää ensisijaisesti vaativaa sijaishuoltoa tarjoavan palveluntuottajan tehtäväksi, koska palveluntarjoajien mahdollisuudet huolehtia integroidun palvelun toteuttamisesta ovat todella rajalliset.

Sijaishuollossa toteutuvaan päihdekuntoutukseen liittyy usein rajoitustoimenpiteitä, joiden tarkoituksena on turvata sijaishuollon tarkoituksen toteutuminen ja suojella lasta itseään tai toista henkilöä. Lainsäädännön tulisi mahdollistaa, että päihdehoidon erityiset rajoittamistoimet voivat myös jatkossa olla sekä julkisen että yksityisen palvelutuotannon käytössä.

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaa vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Esityksessä ehdotetaan muutoksia lastensuojelulakiin, jossa erityisen huolenpidon jakson tuottaminen keskitetään julkisen sektorin toimijoille.

Emme näe esitystä perusteltuna, emmekä käytännössä toimivana, koska yksityiset palveluntuottajat tuottavat jo nykyisellään 40 prosenttia erityisestä huolenpidosta. EHO-paikoista on jo nykyisellään pula ja jonotusajat ovat pitkiä, eikä lasten ja nuorten kodin ulkopuolisten sijoitusten jatkuva kasvu ainakaan vähennä erityisen huolenpidon paikkojen tarvetta. Jo nykyisin erityisen huolenpidon palveluissa on 100 prosentin käyttöaste, eikä tarve suinkaan ole vähentynyt, vaan koronasta johtuen paikkatarve on lisääntynyt. Miten turvataan tarpeenmukainen palvelutuotanto pelkästään julkisen sektorin toimesta, mikäli erityisen huolenpidon palvelut keskitetään ainoastaan valtion koulukoteihin tai kunnan lastensuojeluyksiköihin. Miten myös turvataan kohtuullinen etäisyys EHO-palveluun, ettei etäisyys olisi kohtuuttoman pitkä, kun palvelun tuottajina olisi valtion koulukodit, joista suurin osa sijaitsee kaukana kasvukeskuksista. , jos jatkossa Koska EHO- jaksot eivät korvaa sairaalahoitoa, eikä jaksoja järjestetä mielenterveyslain tai mielenterveyshoidon sijasta, emme näe perusteluja sille, etteikö yksityinen palveluntuottaja kriteerit ja lupamenettelyn täytettyään, voisi järjestää perusopetuksen integroitu laitoshoidon, jos toimitilat, henkilökuntarakente ja resurssi, työn tavoitteellisuus, hoidollisuus, jatkuva arviointi, sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillinen erityisosaaminen, kuntoutusosaaminen, moniammatillinen yhteistyö ja koulun olemassa olo,

mahdollistavat laadukkaan ja lainmukaisen EHO-jaksojen toteuttamisen. Arvion EHO-jakson järjestämistä varten, tekisi julkisen sektorin sosiaali- ja terveystoimen moniammatillinen työryhmä.

Edellä esitetyin perusteluin vastustamme hallituksen esitystä ja esitämme että erityisen huolenpidon järjestämisestä koskeva sääntely kirjataan lakiin kuten lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä on esittänyt, eli huolenpidon jakson järjestäminen keskitetään valtion lastensuojeluyksiköihin, yksityisiin koulukoteihin sekä kunnan ja maakunnan omistamiin lastensuojelulaitoksiin.

Lupamenettely EHO-palveluun, kuten muidenkin lastensuojelun laitospalveluiden tuottamiseen, on perusteltua.

Lastensuojelulain muutosesityksen tarkoituksena on ollut lisäksi määritellä perustason sijaishuolto ja vaativa sijaishuolto, sekä vahvistaa vaativan sijaishuollon mahdollisuutta vastata nuorten kasvun ja terveyden vaarantavaan vakavaan oireiluun. Missä ja miten määritellään erilaiset sijaishuoltotyypit ja -paikat esim. perustaso tai vaativa sijaishuolto. Nykyisin nämä määritellään kilpailutuksissa, mutta näin ei voi olla jatkossa. Samoin lakiin on kirjattava minkälaista erityisosaamista ja millä tavoin koulutettua henkilökuntaa sijaishuollonpaikassa tulisi olla, jotta voidaan vastata vaativan sijaishuollon järjestämisestä. Miten turvataan laaja-alainen osaaminen erikoistuneissa yksiköissä, esim. vakavissa psykiatrissa, neuropsykiatrisessa ja päihdeongelmissa? Lakia tulisi tarkentaa myös niiltä osin, että mikä on riittävä määrä kutakin erityisosaamista ja mitä konkreettisesti tarkoittaa olla käytettävissä.

Hallituksen esitys erityisen huolenpidon kestosta on hyvä, kun viranhaltija voi jatkaa jaksoa erityisin perustein 90 päivän jälkeen korkeintaan toisen 90 päivän jakson, lapsen edun niin vaatiessa.

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitukset tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lastensuojelulaitoksen henkilökunnan ammatillisia osaamisvaatimuksia tarkennetaan ja säädetään portaittain tiukentuva henkilöstömitoitus vuoteen 2026 asti vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon asumisyksiköihin.

Lakiesityksellä pyritään vastaamaan erityistä ja monialaista tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin säätämällä vaativan sijaishuollon sisällöstä, tarkoituksesta ja järjestämisestä. Vaativan sijaishuollon palveluilla pyritään vähentämään erityisen huolenpidon jaksojen tarvetta puuttumalla ongelmiin mahdollisimman varhain. Lisäksi erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä ja

sen kestoa selkeytetään. Tavoitteena on turvata jakson riittävän pitkä aika lapsen kasvulle ja kehitykselle vahingollisen toiminnan pysäyttämiseksi.

Vaativan sijaishuollon määrittely on epäselvä, keille lapsille vaativa sijaishuolto on tarkoitettu. Epäselväksi jää myös mitä tarkoittaa erityinen ja monialainen tuen tarve ja tehostettu vaativa erityisosaaminen. Myös vaadittava henkilömitoitus jää epäselväksi suhteessa intensiivisen ja ammatillisen koulutetun aikuisen läsnäolon vaatimukseen. Jos henkilömitoitus pidetään nykyisellään, miten vaativan sijaishuollon intensiivisyys toteutuu, mikäli henkilöstömäärään ei esitetä lisäystä.

Vaativa sijaishuolto vaatii oman sääntelynsä. Pelkkä sääntely ei riitä, vaan sääntelyn lisäksi on palveluprosessien oltava toimivia. Sääntely on tarkoituksenmukainen, mutta vaatii yhteisiä toimintamalleja ja yhteistyön lisäämistä, että voidaan toteuttaa ja velvoittavampaa lainsäädäntöä terveydenhuollon ja muiden toimijoiden palveluihin.

Esitämme, että vaativaa sijaishuoltoa koskevaa sääntelyä täsmennetään siltä osin, että määritellään minkälaista tehostettua erityisosaamista ja millä tavoin koulutettua henkilöstöä sijaishuoltopaikalla tulisi olla, jotta sijaishuollon järjestäminen toteutuu lain edellyttämällä tavalla. Sijaishuollon eri tasot on määriteltävä konkreettisesti perustason, erityistason sijaishuollon ja erityisen huolenpidon sijaishuollon osalta. Henkilöstön erityisosaaminen on myös määriteltävä.

59 §:ssä on määritelty vähimmäishenkilömitoitukset vaativaan sijaishuoltoon ja erityisen huolenpidon palveluihin, turvallisemman sijaishuollon ja paremmin suhdeperusteinen työskentely takaamiseksi. Esitys sinänsä on hyvä ja perusteltu, huomioiden yhä haastavammin oirehtivat ja käyttäytyvät lapset sijaishuollossa, mutta siirtymäkauden aikamääre on täysin epärealistinen toteutettavaksi nykyisessä työvoimatilanteessa ja samanaikaisesti 1/3 työntekijöistä eläköityessä sosiaalialalta.

Vakava huolenaihe on se, miten henkilöstömitoitus voidaan varmistaa lain tarkoittamalla tavalla tilanteessa, jossa jo nyt lastensuojelu painii vaatimusten mukaisen henkilöstön saatavuusongelmissa, eikä tilanteeseen näy muutosta, ellei lastensuojelun kielteistä julkisuuskuvaa saada muutetuksi, aloituspaikkoja lisätyksi ja laajaa muutokoulutusta aloitetuksi. On erittäin huolestuttavaa, kun Lastensuojelun keskusliiton ja Talentia ry:n alkuvuodesta 2021 tehdyn selvityksen mukaan, lastensuojelussa ei ole veto- ja pitovoimaa ja negatiivinen julkisuuskuva muovaa kielteisen mielikuvaa lastensuojelun laitoshoidossa työskentelystä. Lastensuojelutyön vetovoimatekijöiden lisäämiseksi tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä ja toimenpiteitä.

Selvittelyn aihe on myös se, miten turvataan sijaishuollon työntekijöiden oikeus työturvallisuuteen ja koskemattomuuteen tilanteissa, joissa sijaishuoltoon sijoitetut nuoret oireilevat vakavasti ja

vaarantavat käytöksellään sekä oman että muiden turvallisuuden. Turvallisuustekijät vaikuttavat myös alan houkuttelevuuteen.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lastensuojelulakiin esitetään uutena kohtana 68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi: ”Sen lisäksi mitä 68 §:ssä säädetään, laitoksen johtaja, tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi pitää lyhytaikaisesti kiinni lapsesta, jonka liikkumisvapautta on 69 §:n mukaisesti rajoitettu, estääkseen lasta poistumasta laitoksesta tai sen yhteydessä olevalta piha-alueelta, jos lapsi saattaisi poistumisellaan itsensä tai toisen henkilön alttiiksi välittömästi uhkaavalle ja vakavalle terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle.”

Lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa lastensuojelulain 69§:n mukaisesti, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja lapsen edun mukaista, sekä asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista tarkoituksena suojata lasta hänen kasvuaan ja terveyttään vahingoittavalta käytökseltä tai toiminnalta.

Ehdotettu muutos on perusteltu. Muutos mahdollistaa nykyistä paremmin turvaamaan lapsen oikeuden turvalliseen sijaishuoltoon ja välttämättömään huolenpitoon. Myös työntekijöiden oikeuden turvalliseen ja loukkaamattomaan työntekoon.

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Hallituksen esityksessä 69 a §:ssä ehdotetut muutokset vahvistavat sijaishuollosta luvatta poistuneen lapsen oikeuksia suojeluun ja mahdollistavat lapsen palauttamisen paremmin sijaishuoltopaikkaan. Ehdotettu muutos mahdollistaa karanteenin nuoren sijaishuoltopaikan tehdä virka-apupyynnön suoraan poliisille. Lisäksi valtakunnallisten käytäntöjen yhdenmukaistuminen on hyvä ja tärkeä asia sijaishuollon palvelujen tasalaatuisuuden edistämiseksi.

Luvatta laitoksesta poistuneen etsimisen ja palauttamiseen sijaishuollonyksikköön, liittyy paljon ongelmia sekä epäselvyyksiä viranomaisyhteistyöhön liittyen. Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisesta on käyty paljon keskustelua yksityisten palveluntuottajien kesken ja tällä hetkellä tilanne on se, että lainsäädännön mukaisesti karkumatkalta palautettavat nuoret sitovat runsaasti sijaishuollon kokeneimpien ammattilaisten resurssia tai tilanteita on jopa mahdoton hoitaa välittömästi sijaishuollonpaikan oman henkilökunnan toimesta. Lapsen sijaishuoltoyksiköstä ei ole aina mahdollista irrottaa hakumatkalle työntekijöitä, koska myös muut sijaishuollonyksikön lapset ovat oikeutettuja riittävään henkilöstöresurssiin, turvaan, huolenpitoon ja valvontaan, eikä heidän

oikeuksiaan voi heikentää. Edellä mainitun lisäksi myös sijaishuollossa työskentelevän työntekijän työaikalainsäädäntö määrittää ehtoja oman työn osana toteutettavien pitkien ja päivystyksellisten hakumatkojen toteuttamiseen. Edellä mainituista syistä johtuen, hakujen toteuttaminen nimenomaisesti vain lapsen sijaishuollonyksikön työntekijöiden toimesta ei ole mahdollista. Tämä tosiasia tulee huomioida lainsäädännössä. Huomioon on otettava eduskunnan oikeusasiamiehen linjaus (2021), jonka mukaan ensisijainen vastuu sijaishuollosta karanteen lapsen etsimisestä on lapsen vastuusosiaalityöntekijällä.

Vaarantamatta sijaishuollonyksiköiden muiden lasten turvallisuutta tai hyvää hoitoa, laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen, tulee voida toteuttaa saman palveluntuottajan palveluksessa olevan hoito- ja kasvatustyötä tekevän työntekijän toimesta, riippumatta siitä työskenteleekö hän lapsen sijaishuoltoyksikössä vai muissa tehtävissä. Lasten palauttamiseen pitää voida käyttää myös sijaisena toimivia sosiaali- tai terveystieteiden ammattilaisia.

Luvattomien poissaolojen ehkäisemiseksi on laitoksissa oltava riittävä resurssi, jotta lapsi saadaan asettumaan sijaishuoltopaikkaan, lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja hänellä on toimiva vuorovaikutussuhde aikuisten kanssa. Tilanteiden ennakointi on myös tärkeää.

Hallituksen esitys lainsäädännön täsmentämisestä poliisin virka-avun antamisesta, on perusteltu ja kannatettava. Viranomaisyhteistyön malleja luvattomien poissaolojen tilanteissa tulee selkiyttää vastuiden osalta, erityisesti poliisin roolia. Poliisilta saatavan virka-avun velvoittavuutta tulisi korostaa, koska nykyisin poliisi usein vaatii todisteet lapsen olinpaikasta, eikä pelkkä vahva epäily tai tieto ilman todisteita ei ole riittävä. Poliisin, sosiaalityöntekijän ja palveluntuottajien tiivistä yhteistyötä ja sen joustavuutta on lisättävä etsintöihin ja etenkin lapsen palauttamiseen sijaishuollonyksiköön huolenpidon ääreen. Nykyisin yhteistyö arjessa 112 toimien, ei ole sujuvaa. Poliisin virka-avun saaminen ja teletunnistetietojen hyödyntäminen lapsen löytämiseksi ovat olleet toisinaan sattumanvaraisia ja poliisin osalta tulkinnan varaisia. Virka-avun saanti lapsen etsimiseksi ja palauttamiseksi on tärkeää, koska lapsi on aina karkumatkalla vaarassa ja lapsella on suuri riskin joutua rikoksen uhriksi tai ajautua itse tekemään rikoksia. Viranomaisten tehtävänä on saattaa lapsi suojaan ja huolenpidon ääreen mahdollisimman pian. On syytä pohtia, voisiko poliisilla olla aktiivisempi rooli nuoren saattamisessa sijaishuoltopaikkaan. Poliisiyhteistyötä tulee kehittää tilanteissa, joissa poliisiyhteistyön yli karannut lapsi palautettaisiin yhdellä poliisikyvyillä sijaishuollonyksiköön, sen sijaan, että lapsi joutuu vaihtamaan poliisiautoa poliisiyhteistyön ylittäessä, mikä osaltaan kuormittaa lasta. Pahimmillaan sijaishuoltopaikkaan palautettava nuori on saattanut joutua kulkemaan useassa poliisiautossa palautuksen aikana. Poliisin toimesta tehtävä karanteen nuoren palautus sijaishuoltopaikkaan tulee tehdä lapsen edun mukaisesti. Viranomaisyhteistyön sujuvoittamiseksi tulisi laatia hallintorajat ylittävä ohjeistus, jossa lastensuojelun ja poliisin vastuut on kuvattu selkeästi.

Lainsäädäntöä tulee täsmentää siten, että sosiaalityöntekijän, sijaishuoltopaikan ja poliisin yhteistyö ja käytännöt ovat selkeitä sekä vaikuttavia siten, että sijaishuollosta karannut lapsi saadaan palautettua takaisin huolenpidon ääreen sijaishuoltoon mahdollisimman tehokkaasti lapsen etu huomioiden. Jotta toimintaa voitaisiin toteuttaa edellä esitetyllä tavalla, on huomioitava poliisin

riittävät resurssit, jotta poliisin lastensuojelulle antama virka-apu voidaan toteuttaa oikea-aikaisesti lain edellyttämällä tavalla.

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

Hallituksen esityksen 71 §:n tavoitteena on suojella päihteitä käyttävän lapsen henkeä, terveyttä ja kehitystä. 71 § 3 momentin mukaisesti rajataan lapsen ja nuoren oikeutta pitää yhteyttä hänelle läheisiin ihmisiin siten, että yhteydenpidon erityisenä rajoituksena voidaan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen ajaksi rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään. Päätöksessä on mainittava kaikki ne henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske.

71§:n teksti ei voi jäädä hallituksen tekemän esityksen muotoon, että päätöksessä on mainittava kaikki ne henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske. Esitystä tulisi tarkentaa siten, että päätöksessä on mainittava ne lapsen läheisiin tai verkostoon kuuluvat henkilöt, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske. Mikäli hallituksen esityksen muoto hyväksytään, sosiaalityöntekijät ovat mahdollittoman luettelointitehtävän edessä.

Sijaishuollon järjestämisen näkökulmasta on tärkeää turvata lapsen päihdehoidon vieroitushoito ja kuntoutus sekä arvioida yhdessä lapsen, huoltajien ja sijaishuollon henkilöstön kanssa ketkä läheiset muodostavat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta myönteiset ja päihteettömyyttä tukevat ihmissuhteet ja miten turvataan yhteydenpito näihin ihmisiin siten, että suojelun periaate toteutuu päihdehoidon aikana.

71§:n5 momenttiin ja 72 §:n 5 momenttiin on tehty lisäys henkilöntarkastuksista. Henkilöntarkastuksen osalta on tärkeää, että rajoitus voidaan tehdä vain perustellusta syystä.

71§:n 6 momenttiin ja 72§:n 7 momenttiin on lisätty, että erityisenä rajoitustoimenpiteenä lapselle voidaan päihdehuollon vieroitushoidon ja kuntoutuksen aikana tehdä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia. Jos henkilönkatsastus ei perustu enää perusteltuun syyhyn epäillä, tulee varmistaa, että en käyttö perustuu jatkuvaan arviointiin ja henkilökatsastusten käytöstä tehdään yksilöllinen suunnitelma.

Päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen ajan rajoitustoimenpiteistä päätettäessä, pykälän mukainen päätöksensuostelu ei saa muodostua kohtuuttomaksi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

- Lainsäädännöllä täsmennetään sijaishuollon valvontaa ja kuka on valvonnasta vastuussa ja millä keinoin ja miten valvontaa sanktioidaan. Tärkeää on myös selkiyttää, millaista omavalvontaa palveluntuottajalta odotetaan henkilöstön osaamisen varmentamiseksi.
- Omavalvonnan tueksi tarvitaan sekä raportointi- tai seurantajärjestelmän luomisesta sijaishuollon henkilöstön koulutuksen, osaamisen sekä henkilöstön riittävyyden turvaamiseksi julkisesti ja yksityisesti tuotetussa sijaishuollossa.
- Lastensuojelun valvontaa tulee toteuttaa nykyistä tasapuolisemmin niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla sekä seuraamusten laiminlyönneistä tulee olla yhdenmukaisia palveluiden tuottajista riippumatta. Valvonta ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan yksityistä ja julkista sektoria. Valvonnan tulee painottua ohjaukseen/ preventiiviseen valvontaan.
- Julkisten ja yksityisten palveluiden tulee olla tasavertaisia lupamenettelyn osalta.
- Avohuollon ja sijaishuollon yhteistyötä ja yhteistyön joustavuutta tulisi lisätä. Tällä hetkellä sijaishuollon paikkojen tarve kasvaa ja lastensuojelun tukiasuntoja on tyhjänä. Tulisi tarkastella sijaishuollon polkua asiakaslähtöisesti, vaikuttavasti ja lapsen edun mukaisesti myös lapsen itsenäistymisen suuntaan.
- Rajoitustoimenpiteiden kokemuksellinen läpikäynti lapsen kanssa, ei voi jäädä vain sosiaalityöntekijän vastuulle. Tilanteiden läpikäynnin terapeuttinen ja kuntouttava merkitys on liian vähän huomioitu ja osaamista tähän pitäisi vahvistaa.
- Hallituksen esityksen muutos, lapsen oikeuteen muodostaa luottamuksellinen suhde sosiaalityöntekijän kanssa, on myönteinen asia.
- Hallituksen esityksen 13 b §:n ja 29§:n mukaista sääntelyä, jossa määritellään sosiaalityöntekijän ja lapsen kahden keskiä tapaamisia, erityisesti sijaishuollon aikana tarvittavien rajoitustoimenpiteiden käsittelyn ja ennaltaehkäisyn näkökulmasta, on perusteltu.
- Hallituksen esitys asiakassuunnitelma 30 §:n osalta, lapsen mielipiteen ja osallisuuden vahvistamisesta itseään koskevassa lastensuojeluasiassa, on hyvä.

- Rajoitustoimia tärkeämpää on kiinnittää lapsi sijaishuollon paikkaan hyvän ja luottamuksellisen vuorovaikutus-/ omaohjaasuhteen sekä toiminnan lainmukaisuuden ja lapsen oikeudet huomioivan työskentelyn sekä sijaishuollon laadun kautta.
- Hallituksen esitys vammaisten lasten sekä lasten, joilla on neuropsykiatrinen oireyhtymä, asema ja oikeudet on selkeästi tuotu esiin, samoin heidän oikeuksiensa toteutumista parantavat esitykset
- Aluehallintovirastojen roolia sijaishuollon työntekijöiden osaamisen lisäämisen varmentajana ja ennakkollisena ohjaajana, on vahvistettava.
- Aluehallintoviranomaisten yhdenmukaiseen, selkeään, yhdenvertaiseen ja ristiriidattomaan lain ja toimintakäytäntöjen tulkintaan on kiinnitettävä huomiota.
- Aluehallintovirastojen ohjaavaa roolia on korostettava.

Silanto Satu
Sospro Oy - Tina Mäkelä